

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE SON DÖNEM GELİŞMELER ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Nuray ERGÜNEŞ*

1. Giriş

Bankacılık sektörüne artan yoğunlukla yabancı sermaye girişi sektörün son yıllarda yaşadığı en önemli değişimlerden biri olmuştur. Yabancı bankalar gerek ortaklıklar gerekse satın almalar yoluyla Türkiye bankacılık sektörü içerisindeki paylarını hızla arttırmışlardır. Bu eğilim özellikle 2000'lerin ortalarından itibaren yoğunlaşmıştır.

Yabancı bankaların sektöre girişi sadece sermaye sahipliği yapısında değil bankaların faaliyet alanlarında da değişim yaratmıştır. Bankalar faaliyetlerini reel sektörün finansmanından bireysel kredilere yöneltmişlerdir. Bankacılık sektörü 1980 sonrası liberalizasyonla birlikte önemli ölçüde gelişme göstermiş olsa da finansal derinleşme düzeyi Avrupa Birliği ülkeleri ile kıyaslandığında oldukça düşük düzeydedir. Bu durum sektörün kendisini yabancı sermaye için cazip bir pazar haline getirmektedir.

Öte yandan bankacılık sektöründeki bir başka eğilim dış piyasalardan borçlanmalarını arttırmış olmalarıdır. Finansallaşmanın yarattığı likidite bolluğunda reel kesim olduğu kadar bankacılık sektörü de sendikasyon ve seküritizasyon kredileri yoluyla dış borçlanma yoluna gitmektedir.

Çalışmada Türkiye bankacılık sektörünün yeniden yapılanma süreci sonrası aldığı genel görünümüne yer verilerek bu süreç içerisinde ortaya çıkan temel eğilimleri işaret edilmektedir.

2. Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılanma Süreci Sonrası

Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizi Türkiye bankacılık sektörü açısından bir anlamda önemli bir dönüm noktası olmuştur. Krizin ardından, Güçlü Ekonomiye

* Yard. Doç. Dr. Maltepe Üniversitesi İktisat Bölümü

Geçiş Programı'nın (GEGP) bir parçası olarak hükümet kapsamlı bir bankacılık sektörü yeniden yapılanma programı başlatmıştır. Bankacılık sektörü yeniden yapılanma programının temel unsurları Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu (TMSF) ve kamu bankalarının finansal yeniden yapılanması, özel bankaların güçlendirilmesine yönelik düzenlemeler ve bankacılık sektörünün düzenlenmesi ve denetimine yönelik gelişmelerdir.

Bankacılık sektörünü yeniden yapılandırma kapsamında, sistemi düzenlemek ve güçlendirmek amacıyla, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) kurulmuştur. Yine bu kapsamda yirmi bankaya TMSF tarafından el konulmuş ve bankacılık sisteminde hızlı bir konsolidasyon süreci yaşanmıştır. 2000 yılında 81 olan banka sayısı, 2002'de 61'e, 2003 yılında ise 54'e düşmüştür. Yeniden yapılanmanın maliyeti 44 milyar dolar (GSMH'nın %30'u) olarak gerçekleşmiştir. İzleyen yıllarda ise sektörün düzenlenmesine yönelik temel gündemini Basel II oluşturacak, ancak 1 Ocak 2009'da uygulanmaya konulması planlanan Basel II küresel ekonomideki belirsizlik ve istikrarsızlık nedeniyle ileriki bir tarihe ertelenecektir.

Bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması Türkiye sermayesinin küresel entegrasyonunun gelmiş olduğu düzeyle ilintili olarak gerçekleşmiş, nitekim yeniden yapılandırmanın temel hedefinin sektörün uluslararası standartlara uygun hale getirilmesi olmuştur (Ergüneş, 2008).

Tablo 1 Doğrudan Uluslararası Yatırım Girişlerinin Sektörlere Göre Dağılımı'ndan da izleneceği üzere, GEGP ile start alan yeniden yapılanmaya yönelik düzenlemelerin ardından, bankacılık sektörüne yoğun bir yabancı sermaye girişi yaşanmış, sektörlere göre en yoğun sermaye akışı finansal sisteme yönelik olmuştur.

Bu süreç özellikle 2005 yılı sonrası hızlanmış, 2005-2007 yılları arasında onbeş yerli bankanın hisselerinin tamamı veya bir bölümü yabancı bankalar tarafından satın alınmıştır. Tam listesi tablo 1'de verilmiş olan bu bankaların bazıları şunlardır: Dışbank Fortisbank tarafından, Denizbank Dexia Participation Belgique tarafından, Finansbank National Bank of Greece tarafından, Tat Yatırım Bank Merrill Lynch European Asset Holding tarafından, Oyakbank ING Group tarafından satın alınmıştır.

**Tablo 1 Doğrudan Uluslararası Yatırım Girişlerinin Sektörlere Göre Dağılımı
– Milyon Dolar**

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Tarım, Avcılık ve Ormancılık	-	1	4	5	5	2
Balıkçılık	-	-	2	2	1	3
Madencilik ve Taş ocakçılığı	2	14	75	40	122	341
İmalat	110	448	214	788	1.868	4.199
Elektrik, Gaz ve Su	68	86	69	4	112	555
İnşaat	3	8	23	80	222	260
Toptan ve Perakende Ticaret	89	92	103	68	1.167	181
Oteller ve Restoranlar	0	4	1	42	23	26
Ulaştırma, Haberleşme ve Depolama Hizmetleri	1	2	639	3.285	6.700	1.119
Mali Aracı Kuruluşların Faaliyetleri	260	51	69	4.108	6.956	11.409
Gayrimenkul Kiralama, İş ve Faaliyetleri	0	6	3	29	99	905
Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler	5	23	53	74	265	178
Diğer toplumsal, kişisel ve sosyal hizmet faaliyetleri	84	10	36	103	105	12
Toplam	622	745	1.291	8.538	17.645	19.190

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı "Yıllık İstatistikler", www.hazine.gov.tr, 16.09.2008

Yabancı bankaların sektöre girişinde dikkat çekici noktalardan birisi bu girişlerin bankacılık sektöründe yaşanan yeniden yapılanma ve konsolidasyon süreci sonrası yoğunlaşmasıdır. Örneğin ING Group'a satılan Oyakbank, bünyesinde Egebank, Yurtbank, Yaşarbank, Bankkapital ve Ulusbank olmak üzere beş bankayı barındıran Sümerbank'ı TMSF'den satın almıştı. Benzer süreçler Denizbank ve Tekfenbank içinde söz konusu olmuştur.

Tablo 2. Türkiye Bankacılık Sektörü Yabancı Sermaye Girişi

Banka	Sahibi	Yıl	Satın Alan	%	Bankanın Yeni İsmi
TEB	Çolakoğlu Grubu	2004	BNP Paribas/ France	42.12	TEB
Dışbank	Doğan Grubu	2004	Fortis/Belgium	93.26	Fortisbank
Yapı Kredi	Koç Grubu	2005	Koç+Unicredit/ Italy	57.4	Yapı Kredi Bankası

Garanti	Doğuş Holding	2005	Dogus+ GE Finance/US	25.5	Garanti Bankası
C Bank	Cıngıllıoğlu Grubu	2005	Bank Hopoalim/ Israel	57.55	Bankpozitif Credit and Development Bank
Finansbank	ESKA Holding	2006	NBG/Greece	46	Finansbank
Tekfenbank	Tekfen Holding	2006	EFG Eurobank/ Greece	70	Tekfenbank
Denizbank	Zorlu Grubu	2006	DEXIA/Belgium	74.99	Denizbank
Şekerbank	Vakıf	2006	Vakıf+Turan Alem /Kazakhstan	33.9	Şekerbank
Adabank	TMSF	2006	Türk International Invest./Kuwait	100	Adabank
Tat Investment Bank	Salih Tatlıcı	2006	Merril Lynch/US	100	Merrill Lynch Investment Bank
MNG Bank	MNG Holding	2006	The Arab Bank& Bank Med SAL/ Lebanon	91	TürkLand
Akbank	Sabancı Grubu	2006	CitiGroup /US	20	Akbank
Abank*	Anadolu Grubu	2006	Alpha Bank / Greece	27	-
Oyakbank	Oyak Grubu	2007	ING Bank / Holland	100	ING Bank

Kaynak: www.tbb.org.tr ve www.bddk.org.tr verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

* Satışı BDDK tarafından onaylanmamıştır

Bankacılık sektöründe yaşanan konsolidasyon ilerleyen yıllarda da devam etmiş, 2008 yılında bankaların sayısı kırk altıya kadar (katılım bankaları hariç olmak üzere) düşmüştür. Temmuz 2008 itibarıyla bankacılık sektöründe faaliyet gösteren elli banka bulunmaktadır. Bunların dördü katılım bankası, on üç tanesi kalkınma ve yatırım bankası, diğerleri ise ticari bankalardır. Ticari bankaların üçü (TMSF bünyesindeki bankalar hariç), yatırım bankalarının dördü ise kamu bankasıdır. Yabancı bankaların sayısı dört yatırım, on bir ticari olmak üzere on beştir. Aynı zamanda merkezi yurtdışında bulunan yedi bankanın şubesi sektörde faaliyet göstermektedir.

Tablo 3 Banka Sayıları (1999-2008)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Bankalar	75	81	79	61	54	50	48	47	46	46
Ticaret Bankaları	60	62	61	46	40	36	35	34	33	33
Kamu Bankaları	4	4	4	3	3	3	3	3	3	3
Özel Bankalar	35	31	27	22	20	18	19	17	12	11
TMSF Bankaları	3	8	13	5	2	2	1	1	1	1
Yabancı Bankalar	18	19	17	16	15	13	12	13	17	18
Türkiye’de Kurulu Yabancı Bankalar	6	5	4	4	4	4	5	6	10	11
Merkezi Yurtdışında Bulunan Yabancı Bankaların Şubeleri	12	14	13	12	11	9	7	7	7	7
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	15	19	18	15	14	14	13	13	13	13
Kamu Bankaları	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Özel Bankalar	9	13	12	9	8	8	8	8	6	6
Yabancı Kalkınma ve Yatırım Bankaları	3	3	3	3	3	3	2	2	4	4

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, www.tbb.org.tr verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

3. Yabancı Bankaların Artan Payı

Daha öncede belirtildiği gibi Türkiye’de sermaye girişinin en yoğun yaşandığı sektör bankacılık olmuştur. Sektöre yabancı sermaye girişinin sonucu olarak yabancı bankaların sektör içinde oranları ve sermaye payları artmıştır. Tablo 4’ten de izleneceği üzere, 2007 yılı itibarıyla yabancı bankaların pazar payı sektörün yaklaşık yarısı düzeyine, %39.7’ye ulaşmıştır.

Tablo 4. Türkiye Bankacılık Sektörü Sermaye Yapısı (Eylül 2007)

Kamu Payı	Özel Payı	Yabancı Payı		
		Oransal Payı*	Borsa Payı	Toplam**
26.0	34.4	22.8	16.9	39.7

Kaynak: BDDK (2007) Finansal Piyasalar Raporu Aralık 2007, www.bddk.org.tr

* Oransal Payı: Bankadaki yabancı payı / ** Toplam: Oransal Payı + Borsa Payı

Türkiye bankacılık sektörü, özellikle 2005 yılından itibaren yabancı bankalar için çekici bir pazar haline dönüşmüştür. Yabancı bankaların sektöre olan ilgisi uluslararası ve ulusal faktörlerden kaynaklanmakta olup bu faktörler literatür-

de "itme ve çekme (push and pull) faktörleri" olarak isimlendirilmektedir. Uluslararası faktörlerin başında uluslararası sermayenin karlı pazar arayışı gelmektedir. Kar fırsatlarını arttırmak ve pazar paylarını genişletmek amacıyla olan uluslararası sermaye Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelere giriş yapmıştır. Öte yandan, Türkiye özgüllüğünde, 2000-2001 krizi sonrası banka birleşme ve satın almaları sonucu şube ve personel sayılarında yaşanan azalmanın yerli bankaları ucuz hale getirmesi, yabancı bankaların Türk bankalarını satın alma isteğini arttırmıştır (Aysan ve Ceyhan, 2008: 94).

Yine Türkiye bankacılık sisteminin kriz sonrası yaşadığı yeniden yapılanma süreci bankacılık sektörünü daha güçlü hale getirmesi de yabancı bankaları teşvik eden unsurlar arasında olmuştur. 2002 yılında 132 milyar dolar olan bankacılık sektörü toplam varlıkları, 2007 yılında 501 milyar dolara yükselmiştir (Bknz. Tablo 8 GSYH, Varlıklar ve Kredilere İlişkin Göstergeler 2002-2007). 2002 yılında %57.3 olan toplam varlıkların GSYH'ya oranı, 2007 yılında %76.2 düzeyine ulaşmıştır.

Mevduat ve kredilerde de bu gelişmeye paralel gelişmeler yaşanmıştır. 2003 yılında %35 düzeyinde olan mevduat/GSYH oranı, 2007 yılında yaklaşık olarak %42 düzeyine, 2003'te %17 olan krediler/GSYH oranı ise 2007'de %34 düzeyine yükselmiştir. Aynı yıllar için, %49 olan kredilerin mevduatlara oranı, %83 düzeylerine gelmiştir (TCMB, 2008: 36).

Yukarıda da ifade edildiği gibi bu yapısal gelişmeler yabancı bankalar için bankacılık sektörüne girişi cazip hale getirmiş, Türkiye pazarı yüksek kar potansiyeli ile de en iyi alternatiflerden birisi olmuştur. Avrupa Birliği üyesi 25 ülke ortalaması için toplam varlıkların GSYH'ya oranı %300'ün üzerinde iken bu oran Türkiye için %76 düzeyindedir (Kutlay, 2008: 4).

Tablo 5. Bankacılık Sektörünün Derinlik ve Aracılık Fonksiyonu Göstergeleri

Yıllar	Mevduat/GSYH	Kredi/GSYH	Kredi/Mevduat
2003	35.1	17.2	49.1
2004	35.2	19.8	56.3
2005	38.8	25.3	65.3
2006	40.6	30	74
2007	41.7	34.6	82.9

Kaynak: TCMB (2008) Finansal İstikrar Raporu, Mayıs, s. 36, www.tcmb.gov.tr

Bu etkenlerin yanı sıra, yabancı bankalar için tüketici kredileri alanında büyüebilmek özel önem taşımıştır. Türkiye'nin tüketici kredileri piyasa potansiyeli AB üyesi ülkelerle karşılaştırıldığında göz ardı edilemeyecek kadar yüksek düzey-

lerdedir. Öte yandan bankacılığın güven unsuruna dayandığı göz önünde bulundurulursa, yabancı bankaların yerli bankaları satın alma veya ortak olma yoluyla elde ettikleri bir diğer avantaj ise pazara girişlerinin kolaylaşmasıdır. Yabancı bankalar böylece tüketici bilgileri veri tabanına ulaşma şansına sahip olmakta, müşteri portföyünü geliştirme imkânını yakalamaktadırlar.

Öte yandan yerli bankalar veya sermaye grupları açısından ele alındığında böylesi bir tercihin nedeni ise banka satışı veya yabancı ortaklığın getirdiği avantajlardır. Bu avantajların başında banka satışlarının yüksek kar getirisi gelmektedir. Yanı sıra yerli bankalar yabancı bankalarla ortaklıklara giderek kredibilitelerini arttırmakta, uluslar arası piyasalarda alternatif kredi olanakları yaratabilmektedirler. Bu ise bankaların ve dolayısıyla ait oldukları sermaye gruplarının hareket kabiliyetini arttırmaktadır.

Sektörde yaşanan bu süreçten, finansman olanaklarına sahip olmamaları nedeniyle küçük ve orta ölçekli işletmeler olumsuz bir şekilde etkilenmişlerdir. Bugün KOBİ'lerin yaşadığı sorunların başında kredi yetersizliği ilk sıralarda gelmektedir. İşletmelerin %99'unu, toplam istihdamın %28.3'ünü oluşturan KOBİ'ler banka kredilerinin yalnızca %28.3'ünü kullanmışlardır (Özkan ve Çelik, 2008: 17).

4. Bankacılık Sektörü Kredi Dağılımı

Bankacılık sektöründe bir yandan yabancı bankaların varlığı artarken diğer yandan bankacılık faaliyetlerinde dikkat çekici değişimler yaşanmaya başlanmıştır. Bankalar faaliyet alanlarını sanayi girişimlerinden ziyade bireylere kaydırmışlar, bireysel kredi, bir başka deyişle tüketici kredileri arzlarını arttırmışlardır. 2002'de 4.0 milyar dolar olan tüketici kredilerinin hacmi, 2007'de 81.9 milyar dolara yükselmiştir. Bireysel kredilerin toplam krediler içindeki payı 2002'de %13.4 iken, 2007'de %33.3 olarak gerçekleşmiştir.

Bankaların reel sektörün finansmanından çok bireysel kredilere yönelimleri sektör üzerinde dışlama etkisi (crowding out) yaratmaktadır. Bu etkiyi reel sektörün finansmanında banka kredileri oranındaki çarpıcı düzeydeki azalmadan gözlemlemek mümkündür. Bu süreçte, reel sektör ülke içi kaynaklardan borçlanmak yerine dışardan borçlanmaya yönelmiştir. Öte yandan reel sektörün finansmanında banka kredilerinin oranındaki azalma sadece bankaların faaliyet alanlarını bireysel kredilere yöneltmesinden değil aynı zamanda reel sektörün üretim yapısında ortaya çıkan dönüşümden de kaynaklanmıştır.

İthalata bağımlı yatırım malları üretimi olarak karakterize edebileceğimiz bu üretim yapısı ve gerekleri reel sektörü üretimini finanse etmek üzere ucuz döviz

bulmaya itmiştir. Reel kesim ucuz döviz ihtiyacını 2002 yılında uygulanmaya başlanan enflasyon hedeflemesi programının yarattığı elverişli ortamda karşılama olanağını yakalamıştır. Bilindiği gibi enflasyon hedeflemesi programı yüksek faiz ucuz döviz olarak ifade edilebilecek para politikasına dayanmaktadır. Reel kesimin dışardan borçlanma yoluna gitmesi üretim maliyetlerini azaltmasında ve dolayısıyla küresel rekabet şansı yakalayabilmesinde kritik bir öneme sahiptir (Ergüneş, 2009). Finansman yapısındaki değişime bağlı olarak finans dışı işletmelerin 2002 yılında 24.610 milyar dolar olan orta ve uzun vadeli borçlarının miktarı, 2008'in ilk çeyreğinde 87.095 milyon dolara ulaşmıştır (Devlet Planlama Teşkilatı).

Bu süreç boyunca, tablo 6'den de izlenebileceği üzere reel sektör finansmanı içinde banka kredilerinin miktarı önemli ölçüde azalmıştır. Reel sektör finansmanında banka kredilerindeki azalma bankaların geleneksel fonksiyonları olan aracılık faaliyetlerinden uzaklaşmaya başladığına ilişkin saptamalara ipucu sağlar niteliktedir (Ertürk ve Solari, 2007; Lapavitsas, 2008; Dos Santos, 2008).

Tablo 6. Reel Sektör Finansmanı

	Özkaynaklar/Aktif Toplamı						Banka Kredileri/Aktif Toplamı					
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2002	2003	2004	2005	2006	2007
İmalat												
Sanayi	35.9	42.6	51.7	52.9	50.4	52.2	27.4	23.9	19.3	19.0	21.0	19.9

Kaynak: TCMB (2005) Sektör Bilançoları Değerlendirmesi (2002-2004), s: 14; TCMB (2006) Sektör Bilançoları Değerlendirmesi (2003-2005), s: 17, www.tcmb.gov.tr

Bankaların faaliyetlerinde ortaya çıkan bu değişimin öncüsünün yabancı bankalar olduğunu söylemek mümkündür. Pazar paylarını özellikle tüketici kredileri alanında arttırmak isteyen yabancı bankalar aynı etkiyi sektörün bütünü üzerine yaymıştır. Yabancı banka girişlerinin yoğunlaştığı yıl ile tüketici kredilerindeki hızlı artışın yaşandığı yıl arasındaki tarih paralelliği bu anlamda dikkat çekicidir. 2005 yılı sonrası her ikisinde de ciddi bir artış gözlemlenmektedir.

Öte yandan bu durumun en somut ifadesi bankalara göre tüketici kredilerinin toplam krediler içerisindeki paylarının dağılımıdır. Tablo 9'dan da izlenebileceği üzere yabancı bankalar daha fazla tüketici kredileri ve ev kredilerinde yoğunlaşmaktadır. Tüketici kredisi/toplam kredi oranı karşılaştırmalı olarak yabancı bankalarda en yüksek düzeydedir. Yabancı bankaların tüketici kredilerinin toplam kredilere oranı, 2007 yılı için % 41.9 iken bu oran özel bankalar için % 32.9 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 7. GSYH, Aktifler ve Kredilere İlişkin Göstergeler (2002-2007) Milyar Dolar

Milyar Dolar	2002	2003	2004	2005	2006	2007
GSYH	230.5	304.9	390.4	481.5	526.4	658.8
Toplam Aktifler	132.2	183.0	234.8	303.2	355.5	501.7
Toplam Krediler	29.9	47.5	74.4	116.6	155.9	246.4
- Ticari ve Kurumsal Krediler	25.9	38.3	54.4	80.1	103.3	164.4
- Bireysel Krediler	4.0	9.2	20.0	36.5	52.6	81.9
Ticari Kredilerin Toplam Krediler İçindeki Payı %	86.6	80.6	73.1	68.6	66.2	66.7
Bireysel Kredilerin Toplam Krediler İçindeki Payı %	13.4	19.4	26.9	31.4	33.8	33.3
Toplam Krediler/GSYH	13.0	15.6	19.1	24.2	29.6	37.4
Toplam Varlıklar/GSYH	57.3	60.0	60.1	63.0	67.5	76.2

Kaynak: BDDK (2007) Finansal Piyasalar Raporu Aralık 2007, s: 54, www.bddk.org.tr, 2008 ve hesaplamalar.

Tablo 8. Tüketici Kredileri/Toplam Krediler (%)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Bankacılık Sistemi	13.3	23.5	27.2	29.8	31.2	33.3
Mevduat Bankaları	14.9	26.0	29.3	31.4	32.7	34.6
- Kamu Bankaları	12.8	26.2	32.6	27.7	31.0	32.7
- Özel Bankalar	14.7	25.4	27.2	31.4	31.7	32.9
- TMSF Bankaları	14.8	26.4	5.2	1.9	1.7	2.4
- Yabancı Bankalar	27.2	34.2	45.8	42.1	38.7	41.9
Türkiye’de Kurulu Yabancı Bankalar	33.6	42.9	48.4	43.2	39.2	42.3
Türkiye’de şubeleri bulunan yabancı bankalar	14.5	14.5	0.4	0.8	0.6	0.6
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	0.0	0.1	0.1	0.3	0.6	1.8
- Kamu Bankaları	0.1	0.0	0.1	0.3	0.2	0.2
- Özel Bankalar	0.0	0.1	0.2	0.3	0.0	0.0
- Yabancı Bankalar	0.0	0.0	0.0	0.0	14.0	23.3

Kaynak: TBB (2008) Türkiye’de Bankacılık Sistemi ‘Seçilmiş Rasyolar’ 2001-2007, İstatistiksel Raporlar, www.tbb.org.tr.

Yabancı bankaların tüketici kredileri pazar paylarını genişletebilmek amacıyla yürüttükleri strateji tüm sektör üzerinde rekabet baskısı yaratmış, bankalar

rekabet avantajlarını ürün çeşitlendirme ve teknolojik yenilikler yoluyla geliştirmeye çalışmışlardır. Bununla birlikte yabancı bankalar yerli bankalar karşısında rekabet üstünlüklerini bankacılık deneyimleri ve teknik üstünlüklerinin getirdiği avantajlardan yararlanarak korumaya devam etmişlerdir.

5. Tüketici Kredileri Dağılımı

2000'li yıllarda bireysel krediler içerisinde taşıt kredisi önemli bir yere sahipken 2005 sonrası bireysel krediler içinde en fazla artış ev kredilerinde gerçekleşmiştir. Bankalar mortgage sistemini daha henüz yasalaşmadan¹ faiz oranları piyasa faiz oranının altında, uzun vadeli krediler vermek yoluyla fiilen başlatmışlardır. Bankaların ev kredisini genişletmeye yönelik çabaları kredi vermekle de sınırlı kalmamıştır. Bankalar, ayrıca birçok konut kredisini finanse etmişlerdir. Örneğin, Denizbank TOKİ, KİPTAŞ, Sapphire gibi 140 ev kredisini finanse etmektedir.

Ev kredilerinin yıldan yıla artan yüzde payları ve miktarı tablo 10'dan izlenebilir. 2000 yılında %11 olan ev kredilerinin tüketici kredileri içindeki oranı, 2005 yılında %36.1'e ulaşmıştır.

Tablo 9. Tüketici Kredileri Yüzde Dağılımı (yaklaşık değer)

Yıllar	Taşıt	Konut	Diğer*
2000	41.1	11.8	47.0
2007	10.3	31.1	58.4

*Dayanıklı ve yarı dayanıklı tüketim malları, eğitim, evlilik, sağlık amaçlı kredileri kapsamaktadır.

Kaynak: TBB "İstatistiksel Raporlar, Tüketici ve Ev Kredileri" 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, www.tbb.org.tr verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

6. Bankacılık Sektörü Alt Yapısındaki Gelişim

Son yıllarda bankacılık sektörünün teknolojik alt yapısında da gelişmeler gözlemlenmektedir. Bu gelişme bankaların faaliyet alanları içinde bireysel kredilerin ağırlığının artmasıyla paralel bir gelişme olarak yaşanmaktadır. Bankalar daha fazla bireye ulaşabilme ve bireysel tüketici portföylerini genişletebilme amacıyla personel stratejilerini değiştirerek personel alımlarını hızla arttırmışlardır. Türkiye'de işsizlik oranlarında artış görülmekle birlikte bu eğilim bankacılık sektöründe tersi yönde olmuştur. Bankaların öncelikli istihdam alanlarını kredi pazarlama, bireysel bankacılık, çağrı merkezi, portfolyö yöneticiliği vb. oluştururken,

¹ 2007 yılında yasalaşmıştır.

bankalar ucuz iş gücü olmasından kaynaklı özellikle üniversitelerden yeni mezun gençleri istihdam etmişlerdir.²

Tablo 10. Personel, ATM ve POS Makinesi Sayıları

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Personel Sayıları	124.009	124.030	127.944	138.724	150.793	167.760
- Mevduat Bankaları	118.321	118.603	122.592	127.851	138.426	153.212
- Kalkınma ve Yatırım Bankaları	5.688	5.427	5.352	5.126	5.255	5.361
- Katılım Bankaları	-	-	-	5.747	7.112	9.187
ATM Sayıları	12.035	12.726	13.556	14.836	16.513	18.795
POS Sayıları	-	662.000	912.000	1.141.000	1.283.000	1.629.000

Kaynak: BDDK (2007) Finansal Piyasalar Raporu Aralık 2007, s. 34, www.bddk.org.tr

Öte yandan ATM (automated teller machine), POS (point of sale machine) makinesi, elektronik bankacılık vb. gibi teknolojik altyapı hizmetlerinin geliştirilmesi de bankaların bu stratejik yönelimlerinde önemli enstrümanlardan olmuştur. Eylül 2008 itibariyle internet bankacılığı yapmak üzere sistemde kayıtlı olan ve en az bir kez "login" olmuş toplam bireysel müşteri sayısı yaklaşık olarak on bir milyona ulaşmaktadır. Son bir yıl içerisinde "login olmuş" toplam müşteri sayısı ise altı milyon, aktif internet kullanıcısı ise beş milyon civarındadır (Türkiye Bankalar Birliği: 2008).

Bankaların bireysel kredilerindeki genişleme takipteki kredilerin alacakları ve miktarlarındaki artışı da beraberinde getirmiştir. Bu durum bankaların risklerini arttırma pahasına pazar paylarını genişletmek amacıyla gerekli kriterlere uymaksızın bireysel kredi arzlarını arttırmalarının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

Tablo 11. Geri Dönmeyen Tüketici Kredileri (Bin YTR)

2002	2003	2004	2005	2006	2007
44.561	32.579	59.588	112.452	281.367	984.745

Kaynak: TBB "İstatistiksel Raporlar, Tüketici ve Ev Kredileri", 2004, 2007, www.tbb.org.tr

7. Bankacılık Sektörü Karlılık:

Bankacılık sektörü yeniden yapılanma süreci sonrası kar oranlarında yıldan yıla artış gözlemlenmektedir. Karlılığın kaynağı önemli ölçüde kredi faiz geliri ve menkul değer portföyü faiz gelirindeki artış oluşturmuş, kredi faiz gelirlerinde kre-

² Çağrı merkezlerine ilişkin bir çalışma için bkz. Akçay 2008.

di kartları faiz gelirlerinin oranı ise yüksek olmuştur (BDDK, 2007).

Tablo 12. Bankaların Dönem Karı ve Aktif Karlılığı (Milyon YTL)

2002	2003	2004	2005	2006	2007
2,90	5,61	6,45	5,96	11,50	14,9

Kaynak: BDDK (2007) Finansal Piyasalar Raporu, s: 32.

8. Bankacılık Sektörünün Dış Piyasalardan Sağlanan Kaynaklar

Son otuz yılda dünya ekonomisinde yaşanan ve bugün sınırlarına gelmiş olan likidite bolluğu sayesinde bankaların dış piyasalardan sağladığı kaynaklarda artış yaşanmıştır. Özellikle ABD ve Japonya'daki faizlerin düşmesiyle uluslararası fonlara erişim imkânının artması sonucu bankacılık sisteminin kullandığı sendikasyon ve seküritizasyon kredilerinin payı önemli ölçüde artmış, 2007 yılı sonu itibarıyla 26,4 milyar dolara ulaşmıştır (BDDK, 2007; 58).

Tablo 13. Bankaların Dış Piyasalardan Sağladığı Fonlar

Milyar Dolar	2003	2004	2005	2006	2007
Sendikasyon kredileri	3,8	6,5	8,1	12,5	13,2
Seküritizasyon kredileri	2,8	3,5	7,0	9,2	13,1
Toplam	6,6	10,0	15,1	21,7	26,4

Kaynak: BDDK (2007) Finansal Piyasalar Raporu, s. 58.

2002-2006 yılları arası küresel piyasalardaki güçlü likidite bolluğu sayesinde hem reel hem de finansal kesim dış piyasalardan borçlanma yoluna gitmiştir. Tablo 15'den de izlenebileceği üzere 2002 yılında 2.3 milyar dolar olan ticaret bankalarının kısa vadeli dış borçlarının tutarı 2008'in ilk çeyreğinde 15.0 milyar dolara yükselmiştir. Yine 2002 yılında 3.0 milyar dolar olan orta ve uzun vadeli borçların tutarı ise 2008'in ilk çeyreğinde 32.3 milyar dolara yükselmiştir.

Küresel krizle birlikte ise kredi olanaklarının daralması ve risk unsurunun artması her iki kesim içinde baskılayıcı bir unsur olacak görünmektedir.

Tablo 14. Dış Borç Stoku ve Kompozisyonu (Milyon Dolar)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Dış Borç Stoku	129.7	144.3	160.8	168.8	205.5	247.0	262.9
Kısa Dönem	16.4	23.0	31.8	37.1	40.3	41.8	44.5
A. Merkez Bankası	1.6	2.8	3.2	2.7	2.5	2.2	2.3
B. Ticari Bankalar	6.3	9.6	14.5	17.7	18.2	14.6	15.0
C. Diğer Sektörler	8.4	10.4	14.0	16.5	17.7	22.7	24.8
Orta ve Uzun Vadeli	113.2	121.3	128.9	131.7	165.1	205.2	218.3
A. Toplam Kamu	63.6	69.5	73.8	68.2	69.8	71.2	72.0
B. Merkez Bankası	20.3	21.5	18.1	12.6	13.1	13.5	14.2
C. Özel	29.3	30.2	37.0	50.8	82.2	120.4	132.1
1. Finansal Kuruluşlar	4.7	5.1	8.4	15.9	29.1	42.7	45.0
a. Bankalar	3.0	3.1	5.7	12.2	22.0	30.4	32.3
b. Bankacılık Dışı	1.6	2.0	2.6	3.7	7.0	12.2	12.7
2. Finansal Olmayan Kuruluşlar	24.6	25.1	28.5	34.9	53.1	77.7	87.0

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı "Temel Ekonomik Göstergeler", www.dpt.gov.tr, 17.09.08

9. Sonuç

Türkiye ekonomisi finansal hareketlerin serbestleştirilmesi sonrası yoğun sermaye girişi yaşayan ülkelerden birisi olmuştur. Bu sermaye girişleri ana akım iktisadın ileri sürdüğü gibi yatırımlara değil özelleştirme, şirket satın almalara yönelik gerçekleşmiştir. Yabancı sermaye girişinin en yoğun yaşandığı sektörlerin başında bankacılık sektörü gelmektedir. Bugün dünya ekonomisinin yaşadığı küresel krizle yabancı sermaye girişi durağanlaşmakla birlikte sektörün neredeyse yarıya yakın bir oranı yabancı bankalara aittir.

Yabancı bankaların sektöre girişi bankacılık sektörünün yeniden yapılanma süreci sonrasında rastlamaktadır. Öte yandan yabancı bankaların sektöre girişlerinde potansiyel kar alanı olan bireysel krediler pazarında büyüme istekleri etkili olmuştur. Yabancı bankaların bu yönelimi bütün sektör üzerinde benzer bir etkiyi yaratmıştır. Bu durum banka karlarına da yansımaktadır. Banka karlarının arttığı bu dönemde, bankaların karlarını kredi faiz geliri ve menkul değer portföyü faiz gelirindeki artış oluşturmuş, kredi faiz gelirlerinde kredi kartları faiz gelirlerinin oranı ise yüksek olmuştur.

Bugün Dünya ekonomisi tarihinin en derin krizlerinden birini daha yaşamaktadır. Türkiye ekonomisine de sirayet eden bu krizde çoğunlukla bankacılık sek-

törünün yapısının etkilenmeyeceğine ilişkin kamuoyuna telkinlerde bulunmaktadır. Bankacılık sektörünün son dönemde güçlendirildiği doğru olmakla birlikte sektörün dış borçları, takipteki alacaklarındaki artış kırılğan noktalarını oluşturmaktadır. Küresel krizin sonucu olarak yaşanan likidite sorunun ise bankaların dış piyasalardan kredi bulma kanallarını sekteye uğratacağı ise aşikârdır.

KAYNAKÇA

- Akçay, Ümit (2008) "Hizmet Sektöründe Emek Süreçlerine Bakmak: Çağrı Merkezleri Örneği", İktisat Dergisi, sayı 494-495.
- Aysan, Ahmet Faruk ve Ceyhan, Şanlı Pınar (2008) "Globalization of Turkish Banking Sector: Determinants of Foreign Banks Penetration in Turkey", International Research Journal of Finance and Economics, EuroJournals Publishing.
- Dos Santos, Paulo (2008) "On the Content and Contradictions of Financialised Commercial Banking", Historical Materialism, forthcoming.
- Ergüneş, Nuray (2008) Bankalar, Birikim, Yolsuzluk 1980 Sonrası Türkiye'de Bankacılık Sektörü, Sosyal Araştırmalar Vakfı Yayınları.
- Ergüneş, Nuray (2009) "Global Integration of Turkish Economy in the Era of Financialisation", A Crisis of Financialisation", ed: Costas Lapavitsas, Brill (forthcoming).
- Ertürk, İsmail ve Solari, Stefano (2007) "Banks as Continuous Reinvention", New Political Economy, Vol. 12, No. 3.
- Kibritçiöğlü, Aykut (2005) "Banking Sector Crises and Related New Regulations in Turkey".
- Kutlay, Mustafa (2008) "Foreign Entry into the Turkish Banking Sector: Reasons and Results", the Journal of Turkish Weekly Opinion, <http://www.turkishweekly.net/-comments.php?id=2917>, 02.09.2008.
- Lapavitsas, Costas (2008) "Financialised Capitalism: Direct Exploitation and Periodic Bubbles", Historical Materialism, forthcoming.
- Özkan, Sabahat. ve Çelik, Ayşegül (2008) Ekonomik ve Finansal Göstergeler, Finansman Daire Başkanlığı KOBİ Finansal Araştırmalar Müdürlüğü, www.kosgeb.gov.tr.

Raporlar

- BDDK (2007) Finansal Piyasalar Raporu, www.bddk.org.tr.
- TBB (2008) "İnternet Bankacılığı İstatistikleri", Eylül 2008, www.tbb.org.tr
- TBB (2008) "Türkiye'de Bankacılık Sistemi 'Seçilmiş Rasyolar' 2001-2007", İstatistiksel Raporlar.
- TBB "İstatistiksel Raporlar, Tüketici ve Ev Kredileri" 2000, www.tbb.org.tr, 09.08.2008.
- TBB "İstatistiksel Raporlar, Tüketici ve Ev Kredileri" 2001, www.tbb.org.tr, 09.08.2008.
- TBB "İstatistiksel Raporlar, Tüketici ve Ev Kredileri" 2002, www.tbb.org.tr, 09.08.2008.
- TBB "İstatistiksel Raporlar, Tüketici ve Ev Kredileri" 2003, www.tbb.org.tr, 09.08.2008.
- TBB "İstatistiksel Raporlar, Tüketici ve Ev Kredileri" 2004, www.tbb.org.tr, 09.08.2008.
- TBB "İstatistiksel Raporlar, Tüketici ve Ev Kredileri" 2005, www.tbb.org.tr, 09.08.2008.

TBB "İstatistiksel Raporlar, Tüketici ve Ev Kredileri" 2006, www.tbb.org.tr, 09.08.2008.
TBB "İstatistiksel Raporlar, Tüketici ve Ev Kredileri" 2007, www.tbb.org.tr, 09.08.2008.
TCMB (2005) Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Sektör Bilançoları Değerlendirmesi (2002-2004), www.tcmb.gov.tr.
TCMB (2006) Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Sektör Bilançoları Değerlendirmesi (2003-2005), www.tcmb.gov.tr.
TCMB (2006) Finansal İstikrar Raporu, Aralık.
TCMB (2008) Finansal İstikrar Raporu, Mayıs.
DPT "Temel Ekonomik Göstergeler", www.dpt.gov.tr, 17.09.2008.
Hazine Müsteşarlığı "Yıllık İstatistikler", www.hazine.gov.tr, 16.09.2008
TÜSİAD (2007) 2008 Yılına Girerken Türkiye Ekonomisi.
Internet Siteleri
www.bddk.org.tr
www.tuik.gov.tr
www.dpt.gov.tr
www.tbb.org.tr
www.tcmb.gov.tr
www.hazine.gov.tr
www.tmsf.org.tr